

משמעות „אש” בהלכה: „גחלת של מתכת” וחוט חשמלי ביום טוב

א. תמצית והקדמה

ישנן הרבה מצוות הדורשות צורה כלשהי של אש לפי ההלכה, וכן ישנם מצבים רבים בהם יצירת אש היא אסורה עפ"י ההלכה. מאמר זה יחקור את התכונות המגדירות „אש” ויישם הגדרות אלו לשאלות המתייחסות להעברת אש ביום טוב.

בעיקרה, עבודה זו מציינת שקיימים חילוקי דעות בהלכה: האם המושג „אש” כולל יצירת חום מפיזור אנרגיה קינטית או חום הנוצר מהתנגדות חשמלית (אש נטול שריפה)¹. וכן חום ואור המופקים דרך שריפה², או האם הגדרה ההלכתית של אש מצומצמת לאור וחום המופקים משריפה³.

ב. „גחלת של מתכת” בתלמוד ובראשונים: הוויכוח הבסיסי

ישנו וויכוח בסיסי בתלמוד ובראשונים בהקשר למעמדם של חום ואור הנוצרים מגוף מתכתי לוחט. וויכוח זה הוא עקרוני להבנת מעמדם של אור וחום נטולי שריפה, שכן אור וחום הנוצרים מגוף מתכתי היתה הצורה היחידה של אש נטול שריפה שהיתה מוכרת בתקופת התלמוד. התלמוד (פסחים ע"ה עמוד א"ב) משחזר את הוויכוח הבא:

תנו רבנן: חתכו ונתנו על גבי גחלים. רבי אומר: אומר אני שזה צלי אש. רמי ליה רב אחדכווי בר אמי לרב חסדא: מי אמר רבי גחלים אש נינהו, ורמיניהו: „מכות אש”, אין לי אלא שנכוה באש, נכוה בגחלת, ברמץ, בסיד

1. כגון: גוף הבישול של כירה חשמלית.

2. כגון: האש המופק מכירת גז. חימצון מהיר היא מילה נירדפת לשריפה.

3. אין לוויכוח זה משמעות לגבי השאלה האם מותר להדליק אורות להט ביו"ט, מנהג שאינו מקובל ע"י רוב הפוסקים של דורנו מאחר ועד שהאור נדלק בטוח אין קיום אש. חוץ ממקרה אחד, ראה אנציקלופדיה תלמודית „חשמל” יח:תשע.

רותח, בגפסיס רותח וכל דבר הבא מן האור, לאיתוויי חמי האור, מניין? תלמוד לומר מכוה מכוה ריבה. טעמא דרבי רחמנא מכוה מכוה, הא לא רבי רחמנא מכוה מכוה - גחלים לאו אש ניהו! - אמר ליה גחלת של עץ לא איצטריך קרא לרבוויי. כי איצטריך קרא - לגחלת של מתכת. וגחלים של מתכת לאו אש הוא? והא גבי בת כהן, דכתיב „באש תשרף”... ההוא ישרף מיבעי ליה לכדתניא: ישרף - אף על פי שאין שם דשן, ישרף - אף על פי שהצית האור ברובו. רבינא אמר: כרוך ותני מכות אש - אין לי אלא שנכוה באש ובגחלת, נכוה ברמץ בסיד רותח ובגפסיס רותח, ובכל דבר הבא מחמת האור לאיתוויי חמי האור - מניין? תלמוד לומר מכוה מכוה ריבה.

מזה נראה שרבינא פוסק: „גחלת של מתכת” נחשבת כאש ואילו רב חיסדא פוסק שהיא אינה נחשבת כאש. מצד שני, התלמוד (יבמות דף ו' עמ' ב') מזהיר:

ותיהוי נמי ר' יוסי, אימר דאמר רבי יוסי הבערה ללאו יצתה - הבערה גרידתא, הבערה דב"ד - בישול פתילה הוא, וא"ר ששת: מה לי בישול פתילה, מה לי בישול סמנין?

מהגמרא האחרונה נראה שחימום מתכת בשבת הינו איסור מן התורה, אך האיסור מתייחס לבישול ולא לאש.

הרמב"ם קובע חוקים אלו (שבת פרק י"ב:א) בדבריו:

המבעיר כל שהוא חייב, והוא שיהא צריך לאפר, אבל אם הבעיר דרך השחתה פטור מפני שהוא מקלקל, והמבעיר גדישו של חברו או השורף דירתו חייב אע"פ שהוא משחית, מפני שכוונתו להנקם משונאו והרי נתקררה דעתו ושכחה חמתו ונעשה כקורע על מתו או בחמתו שהוא חייב, וכחובל בחבירו בשעת מריבה שכל אלו מתקנים הן אצל יצרן הרע, וכן

4. ראה אנציקלופדיה תלמודית „חשמל” יח:תשע. ואבני נזר אורח חיים רכט להסבר מפורט לזיוכוח זה.

5. כמו-כן המשנה (שבת, מא:א) פוסקת ש"המיחם שפינהו לא יתן לתוכו צונן בשביל שיחמו, אבל נותן הוא לתוכו, או לתוך הכוס כדי להפשירן" הגמרא (שם) בשיחה בנושא זה מציינת: „מאי קאמר אמר רב אדא בר מתנא, הכי קאמר המיחם שפינה ממנו מים חמין לא יתן לתוכן מים מועטים כדי שיחמו, אבל נותן לתוכו מים מרובים כדי להפשירן... מתקיף לה אביי: מידי מיחם שפינה ממנו מים קתני? מיחם שפינהו קתני! אלא אמר אביי, הכי קאמר: המיחם שפינהו ויש בו מים חמין - לא יתן לתוכו מים מועטים בשביל שיחמו, אבל נותן לתוכו מים מרובים כדי להפשירן. ומיחם שפינה ממנו מים - לא יתן לתוכו מים כל עיקר, מפני שמצרף”.

המדליק את הנר או את העצים בין להתחמם בין להאיר הרי זה חייב, המחמם את הברזל כדי לצרפו במים הרי זה תולדת מבעיר וחייב.⁶

הראב"ד מיד חולק על מהות האיסור ופוסק שחימום גוף מתכת עד שלוהט הינו איסור משום בישול (כפי שרמב"ם מסווג בשבת ט:ו) או משום מכה בפטיש, השלמת תהליך שכמעט הושלם. גם רש"י (שבת דף מ"א:ב) מציין שהבסיס לאיסור הוא מכה בפטיש.⁷ אך כל הפוסקים מסכימים שחימום מתכת עד שלוהט הינו איסור מן התורה.⁸

אולם, יש להסביר את המהות האמיתית של חילוקי הדעות. אבני נזר (אורח חיים רכ"ט ורל"ח) מציין שעל הרמב"ם לקבל את דעתו של רבינא (פסחים דף ע"ה עמוד ב') כנורמה וש"גחלת של מתכת" הינה אש ועל הראב"ד לקבל את דעתו של רב חיסדא ולפסוק ש"גחלת של מתכת" אינה אש אך הפקתו אסורה משום צורה אחרת של מלאכה בשבת. לפי הרמב"ם, מאחר והאש והאור המופקים מהמתכת הם נטולי שריפה, רק תולדה של איסור אש מופרת – אבל זו עדיין הפרת דבר התורה.⁹ ההפרה – אפילו לפי הרמב"ם – מתרחשת רק כאשר המתכת לטהט בצבע אדום או לבן.¹⁰

בהתבסס על דעת הרמב"ם, שרוב הפרשנים מקבלים¹¹, רוב הפוסקים המודרניים מסיקים שחימום גוף מתכת עד אודם מהווה הפרת איסור תורה

6. בשבת ט:ו הרמב"ם מזכיר ש"המתין אחד ממיני מתכות כל שהוא או המחמם את המתכת עד שתעשה גחלת הרי זה תולדת מבשל". ראה הרב שלמה גורונצ'יק, "הפרדס" תשרי תש"י להסבר אחר איך לפתור מתח זה. (הוא מסיק שלפי הרמב"ם כל בישול האסור מן התורה חייב שריפה). זה אינו פשוט אפילו לשיטת הרמב"ם.

7. ראה אנציקלופדיה תלמודית, "חשמל" יח:תשע (הערה סב) לרשימת הפוסקים המסכימים עם הראב"ד.

7. מכאן, לדוגמא, הדלקת נורה חשמלית אסורה מן התורה לפי כמעט כל הדעות.

9. לרב שלמה זלמן אויערבאך, ראה מאורי אש ה:א.

10. מצד שני, אחרים קבעו שכולם (רש"י, רמב"ם, וראב"ד) מסכימים שמתכת לטהט אדום היא אש מבחינת ההלכה; הוויכוח בתלמוד ובראשונים מתייחס רק לאיסור עד לנקודת האודם, ז"א רש"י, רמב"ם וראב"ד מתווכחים רק על המקרה המצומצם של גוף מתכתי שאינו אדום מחום וראה כשרות ושבת עמ' רסו.

11. ראה חשמל לאור ההלכה עמ' כ"ד ומ"ח האוסף דעות של ראשונים רבים המסכימים עם קביעה זו. הסכמה דומה מושגת ע"י שערי תשובה תנא (כז) וחיי אדם מה ושער הציון שיח:א. ראה גם שו"ת דובב מישרים א:פז הפוסק שחימום גוף עד אודם הוא ללא ספק יצירת אש ומבטל אפילו את האפשרות לנצל את הדעה הנוגדת למען הקלות בפסיקת ההלכה.

של הדלקת אש, ויש לו מעמד אש עפ"י ההלכה¹². יש מספר חולקים, ובהתבסס על דברי הראב"ד הם מסכימים שיש פה איסור אך זהו איסור בישול או מכה בפטיש ולא איסור של הדלקת אש¹³.

דעתו של מחבר מאמר זה היא – שיסוד הוויכוח הוא בהגדרת המושג אש בהלכה. לפי הרמב"ם ואלו המסכימים איתו, המושג אש כולל הפקת אור וחום בין אם קיים שריפה או לא¹⁴. לפי הראשונים המייחסים את האיסור למלאכה אחרת מבין שלושים ותשע המלאכות האסורות בשבת, נראה שהאיסור הנקרא אש מצומצם לאש הנגרמת ע"י שריפה בלבד¹⁵. „אש נטול שריפה“ הינו צירוף מושגים נוגדים (אקסימורון) לפי דיעה זו.

ג. העברת אש ביום טוב

לגבי רוב התחומים בשבת וביום טוב דיון זה הינו תיאורטי בלבד (מכיוון שזה אינו משנה בעצם על איזה איסור עוברים). אבל כתחום אחד ביום טוב שאלה זו עלולה להיות רלוונטית מאוד: האם מותר להצית גפרור מגוף חשמלי לזהט? מאחר ואסור מדרבנן להדליק אש ביום טוב אך מותר להעביר אש ממקור דלק אחד למישנהו¹⁶, חשוב לדעת למה יש מעמד הלכתי של אש ולמה אין.

הכתב סופר מציין שביום טוב אין להצית גפרור מאפר גחלת אשר

12. ראה בית יצחק יורה דעה א:קכ; אחיעזר ג:ס; מלמד להועיל אורח חיים מט; ציץ אליעזר ג:יז; פרי יצחק סב; ברית עולם מכבה ומעביר א:צט; חלקת יעקב א:נב (ראה גם המבוא לעבודה זו ע"י הרב מלצר במקום שבו הרב מסכים לקביעה זו); יסודי ישרון ה:קמז.

13. חזון איש אורח חיים נ:ט; יסודי ישרון ה:קכז (יש אומרים); שבט לוי א:מז (אפשרות אחרת).

14. בודאי צריך גם אור וגם חום כדי שיהיה האיסור של „אש“. אור בלי חום וחום בלי אור אינו אש מן התורה; ראה מאמר של הרב נחום אליעזר רבינוביץ „השימוש במקלור (סטיקלייט) בשבת“ תחומין יג:142.

15. עמדה זו מצוטטת הרבה מהשולחן ערוך הרב במקום בו הוא מרמז שאיסור אש מן התורה דורשת שריפת דלק; ראה שולחן ערוך הרב אורח חיים תצה.

16. שולחן ערוך תקב:א; אבל ראה ט"ז תקב:א (איסור מן התורה), מכאן האיסור להצית גפרור ע"י שיפשוף ביו"ט; ראה משנה ברורה תקב:ד; ערוך השולחן תקב:ו; ילקוט יוסף ה:תסו"ז; מספר מצומצם של פוסקים קבעו שניתן להצית גפרור ביו"ט, כיוון שהם חשבו (באופן מוטעה) שכבר קיים אש בגפרור ואש זו מכוסה ע"י ראש הגפרור; ראה שו"ת שואל ומשיב כ:סב; ושו"ת מצור דבש י"א.

אינם מפיקים אש מאחר ואין שריפה באפר. אבל, הוא כן מתיר הצתת גפרור מגחלים דולקים חלשים אפילו אם אין להבה נראית לעין. הוא מציין שאיסור האש ביום טוב הוא כמוליד שריפה (ולא כהפקת אור וחום) ועצם העובדה שכבר מתבצעת הפקת חום אינו מחייב ששריפה תתבצע¹⁷. אכן, הכתב סופר מוסיף, אמנם באופן לא החלטי „וכן לחתך הצ"ה [הגפרור] בברזל חם מלובן כמו בתנור ברזל (שפארהערד¹⁸) לא נראה לי דשריי". מכאן, לפי שיקול הדעת של הכתב סופר, לא ניתן להדליק גפרור מגוף חימום של ברזל חם מלובן (חשמלי) ביום טוב מאחר שזה גורם לשריפה במקום שלא היה קיים שריפה קודם¹⁹. ואכן, הבחנה זו של הכתב סופר

17. כתב סופר ס"ז. אפילו אם הדין של הכתב סופר הוא אמת, ייתכן והדוגמא שלו מוטעה באופן עובדתי. גחלים המפיקים חום כלשהו (או אור) ומסוגלים להצית גפרור – סביר להניח שקיים בהם איזה שהוא שריפה. הגפרור רק מספק חומר הנדלק בטמפרטורה נמוכה יחסית ונשרף בקלות (הקצה האדום של הגפרור הוא חומר כימי בעל טמפרטורת הדלקה נמוכה ולכן נדלק בקלות) יש רמז לביקורת זו על עובדות הכתב סופר בערוך השולחן תקב"ו.

אם הכתב סופר מתכוון לגחלי לבה, שרק אוגרים חום, אז הניתוח שלו הוא נכון עובדתי.

18. לא מצאתי תירגום מדויק למילה זו. בהתבסס על דקדוק „די מסורתי" של אידיש. יש שהציעו שפירוש המילה „תנור כבד" וזהו פשוט התייחסות לתנורים הסטנדרטיים והצתת גפרור ע"י מגע הגפרור בקיר התנור; אחרים, בהתבסס על הטימולוגיה של גרמנית, הציעו שמילה זו פירושה „תנור עם אש פילוט (pilot light)". במקרה זה הכתב סופר מתכוון להצתה מהמתכת החמה מאוד שעל יד – או מכסה את להבת הפילוט (pilot).

19. ניתן להבין את דברי הכתב סופר כמתייחסים למקרה המצומצם שבו האפר אינו חם מאוד (אינו אדום מחום) ובמקרה שבו האפר אדום מחום משאריות שריפה, הוא היה מסכים שמדובר באש ומותר להדליק ממנו. (ראה את הכתוב בהערה מספר 17); אבל יהיה קשה לקרוא כך את הכתב סופר, מכיוון שבשלושת הקטעים האחרונים של תשובתו נראה שהוא קושר באופן ברור את איסור הדלקת אש חדשה לקיומה של שריפה והוא מציין שהוא חושב שאסור להצית גפרור ממתכת הלבנה מחום. אבל, חשוב לציין שהכתב סופר משתמש בשתי צורות שונות של לשון בכדי לציין שאלו שני מקרים שונים. בהתייחסו להצתת גפרור מאפר גחלים הוא מציין בפשטות שזהו איסור, ואילו בהקשר להצתת אש ממתכת הלבנה מחום הוא מציין „לא נראה לי דשריי". משנה ברורה תקב"ד וכף החיים תקב"ו מציינים הבדל בטון למרות ששונה הלכה תקב"ב אינו מתייחס לזה. ערוך השולחן תקב"ו ושמירת שבת כהלכתה יג"א-ג אינם מזכירים כלל את דברי הכתב סופר השניים הלא החלטיים ומזה נראה שאינם מסכימים עימו. ראה הערה 30 לדיון נוסף בנושא זה.

אם מצטמצם רק להבחנה הראשונה של הכתב סופר הכל (אפילו הרב פיינשטיין כפי שמוסבר בהמשך) מקבלים את דבריו המצומצמים של הכתב סופר, שעד שהמתכת לוחטת

מצוטטת כמשנה ברורה²⁰ בכף החיים²¹ ובשונה הלכה²². בהתבסס על הכתב סופר הם מציינים (בדרגות שונות של בטחון) שאין להצית גפרור מגוף מתכתי שחומם עד הלבנתו. אפשר שזה גם שיטת הרב עובדיה יוסף כשהוא פוסק שאסור להדליק מנורת גז או סיגריה מחוט חשמל או מצית חשמלי²³.

התכונה הקריטית של „אש“ ביום טוב שבו משתמש הכתב סופר הינו שריפה. עצם הפקתו של חום²⁴ אינו מסווג, לפי דיעה זו, כאש, והדלקת אש ממנו אסורה ביו"ט.

פוסקים מודרניים אחרים חולקים על הדיעה הבסיסית של אש בו משתמש הכתב סופר. הרב משה פיינשטיין זצ"ל באגרות משה מצייין:

ובדבר להדליק ביו"ט שוועבעלע [גפרור] כאור עלעקטרי מתחלה היה נראה שיש לאסור אף אם הוא אדום מן החום וכ"ש כשאינו אדום, אבל אחר העיון נראה דכשהוא אדום יש להתיר דהוא כמו אש בעין ואין הפנאי להאריך²⁵.

זה נמצא גם כן בפוסקים אחרים²⁶.

לפי גישה זו הגדרתו של אש ביום טוב הינה קיומה של שריפה או

ודאי אין מדובר כאש; ראה הערות של הרב שלמה זלמן אויערבאך, שמירת שבת כהלכתה (מהדורה ראשונה שנת תשכ"ה) עמ' תמד: הערה ט, אכל ראה הערה י.

20. תקב:ד. זה אחד מהמקומות היחידים שהמשנה ברורה מצטט מפוסק דורו (שהכתב סופר היה כן דורו של החפץ חיים).

21. תקב:ו.

22. תקב:ב.

23. יחווה דעת א:לג גוף חימום חשמלי מפיק חום ואור דרך התנגדותו של הגוף המתכתי לזרם החשמל, שזוהי צורה של שיחרור אנרגיה מוקרנת, וחסר בה כל תהליך של שריפה (חימצון).

24. חום קינטי המלווה כאור הינו אותה האנרגיה המשוחררת כתוצאה מחיכוך (חשמלי או התנגדות מיכנית) גוף לזהט לבן חם מגוף לזהט אדום. ראה גם אז נידברו ז:סא שהוא גם כן מסכים לשיטת אגרות משה דין מעלות החום. חום כאדום יותר חום מתום כמו לבן.

25. אגרות משה יורה דעה כ:עה. הרב פיינשטיין זצ"ל מצייין שיתכן שהניתוח הראשוני היה שונה, ויתכן שניתוח שונה זה משתקף באגרות משה אורח חיים כ:נה (עמ' שנג).

26. שמירת שבת כהלכתה יג:ג (מצטט אגרות משה); אז נדברו ז:סא (הוא אומר שגם החזון איש מסכים לזה).

הפקתה של אנרגיה היוצרת גוף חום ואדום גם ללא שריפה. מכאן, פוסקים אלו מתירים להצית גפרור ביו"ט ממבער חשמלי חם, שכן כל מה שנעשה זה העברת אש ממקום למקום. נראה שהגדרה זו, קרובה יותר לזו המאומצת ע"י הרמב"ם (ורוב הפוסקים האחרים)²⁷ בהלכות שבת יב:א.

נושא אחר הוא האפשרות של הצתת גפרור מראשה של מגורת דלק דולקת גם במצב בו הלהבה של הנורה אינה נוגעת (או אינה יכולה לגעת) בגפרור עצמו. החום העולה מהאש מעלה את הטמפרטורה של האויר סביב הגפרור עד כדי כך שהגפרור נשרף באופן ספונטני. הרב עובדיה יוסף, למרות שאינו מתיר שימוש במצית חשמלי, נראה שמתיר דבר זה²⁸.

הרב יוסף טוען שעצם קיומו של האש אפילו שאינו נוגע בגפרור, מספיק אפילו עפ"י גישתו של הכתב סופר²⁹. פוסקים רבים חולקים על פסיקה זו וטוענים שקביעתו של הכתב סופר דורשת שאין להצית אש מחום בלבד ביום טוב, וזה בדיוק מה שנעשה במקרה זה. קרבתה של האש אינה מבטלת את העובדה שההצתה נעשית מן החום ולא מן הלהבה³⁰.

27. ברור שפירוש מסועף זה הוא זה שרוב הפוסקים מנצלים לשבת; ראה הרמב"ם שבת יב:א והטקסט הכתוב מעל ההערות המתלוות י"ו"א.

28. ראה יביע אומר ב:כז (ונספח). האמת היא, שהיביע אומר אינו ברור בנושא זה וניתן אולי לאמר שהנספח (שגם כתוב ע"י הרב יוסף) מעדכן את הפסיקה המקלה הממוסגרת שבסוף התשובה. אבל הרב יצחק יוסף, בנו של הרב עובדיה יוסף, בילקוט יוסף ה:תסז (הערה ה') מציין שזו אינה הקריאה הנכונה של התשובה. הרב יצחק יוסף מאשר שפסיקה מקילה זו מבוססת על ספיקה כפולה שאפילו הדלקה מגפרור מותרת ביו"ט.

29. ראה ילקוט יוסף ה:תסח. קשה לטעון שהרב יוסף קיבל את הגישה המצמצמת של הכתב סופר למדליק בהם הגחלים אינם אדומים מחום, שכן הוא אוסר הדלקה מגוף חשמלי לזהט ביו"ט הנראה שגישה זו לכתב סופר אומצה ע"י שמירת שבת כהלכתה יג:ג"ד (בעיקר השווה הערות ה, יג, ויד בשמירת שבת) ברור שהרב יוסף תופס שהתרת דבר זה קשה אפילו לפי הכתב סופר, וילקוט יוסף ה:תסח (הערה ה) ומציע עוד ספק ספקא להתרה בהתבסס על האפשרות שהסכמה עם אלו שלא מקבלים את דעתו הראשונה של הכתב סופר ומתירים הדלקת גפרור אפילו ביו"ט.

30. עין הבדולח סג; ציץ אליעזר ז:כז (ה); בית שערים או"ח רנז. גם הרב יעקב קנבסקי, המצוטט בשמירת שבת כהלכתה יג (הערה יג), נראה כדורש נגיעת להבה בלהבה. עין הבדולח וציץ אליעזר המציינים בכירור שפסיקה זו נראית הגיונית למי שמקבל את פסיקת כתב סופר (כפי שהם מקבלים).

לפי דעתו של מחבר זה, ניתן לטעון שפסיקתו של הרב יוסף שליט"א נראית לא עקבית. אם מקבלים את ההיגיון שבפסיקתו של הכתב סופר באופן מלא ואוסרים הצתת גפרור אפילו מגוף מתכת הלבנה מחום, אז יש להסיק שלא ניתן להצית גפרור ביו"ט א"כ

אם מקבלים את גישתו של הרב פיינשטיין ומתירים הצתת גפרור מגוף חשמלי (המצית את הגפרור מחום בלבד ללא קיום להבה) ומתירים העברת אש מאש נטולת שריפה לאש הנגרמת משריפה ביום טוב, אז וודאי הצתת מחום של להבה בוערת מותרת³¹.

הגפרור נוגע בלהבה ממש. כמו בכל מקרה אחר חום מתפזר הוא הגורם לשריפה. ובאמת ניתן לטעון שלא צריך להבחין בין ריכוז קרני השמש בעזרת זכוכית מגדלת בכדי להדליק גפרור ביו"ט לבין הדלקה מחום המופץ ע"י מנורה. בשני המקרים אש אינה נוגעת באש, אלא חום מאש מרוחקת גורמת לשריפה; הראשונה נחשבת בד"כ (כמעט ע"י הכל) כאסורה; ראה שמירת שבת כהלכתה יג:ג. לפי היגיון זה, רק כאשר חומר דליק נוגע באש באופן ישיר ייחשב הדבר כאש מאש ומותרת ביו"ט.

מבחינת הכימיה הפיסיקלית, כל החומרים מוצתים מחום ולא ממגע ישיר (בין אלקטרון לאלקטרון) עם אש. זהו החום הסכיבתי הקובע עם דבר יישרף או לא. אלא שניתן לטעון טענה חזקה עבור אלו שאסרו הדלקת אש חדשה אך התירו העברת אש (למרות ששניהם שווים מבחינה כימית). טענה זו מבטסת על התפיסה שהדלקת אש במקום שלא היה אש מקורם נחשבת כצורה של מוליד דבר חדש. זה מתבסס על התפיסה המקובלת שכאשר אין אש צריך שהטמפרטורה הממוצעת תהיה גבוהה מאוד בכדי שדבר יידלק באופן ספונטני ואילו להעביר שריפה הטמפרטורה הממוצעת באוויר יכולה להיות הרבה יותר נמוכה, מכיוון שהשריפה הקיימת גורמת לחום מקומי מרוכז.

ייחכן שהפוסקים שקבעו שהעברת אש מאש היא אסורה מן התורה (ראה ט"ז תקב:א) יקבלו ששריפה ספונטנית הנגרמת כתוצאה מחום סכיבתי גבוה שונה מבחינה הלכתית משריפות אחרות, אך עמדה כזאת נראית קשה מבחינה עובדתית. לחילופין יכלו לקדם את הוויכוח ההלכתי ולטעון שמכיוון שהיה אפשר להדליק את האש לפני כניסת החג אין סיבה להתחילו עכשיו וכל עבודה שיכלה להתבצע לפני היום טוב ולא נעשתה נכחנת ע"י המדד של השבת, לפיו הוספת דלק לשריפה קיימת הינו איסור מן התורה.

31. קביעה זו מובנת היטב אם ההגיון של ההערות הנמצאים בשמו של הרב אויערבאך (שמירת שבת כהלכתה יג הערה יג) שביו"ט ניתן להדליק אש בעזרת החום המופץ משריפה קיימת, אפילו אם הלהבה מהאש המקורית אינה נוגעת במקור הדלק החדש. נראה שהמקור התלמודי שמצטט הרב אויערבאך בכדי לתמוך בעמדתו מתבסס על הדיוק של רבינא בפסחים עה,א המבין את המושג אש ככוללת גם אש הנגרמת משריפה וגם, "אש" הנגרמת משחרור אנרגיה קינטית או חיכוך בלבד. נראה שהרב אויערבאך קובע שאפילו הראב"ד מקבל שגחלים אדומים הינם אש לפי ההלכה; ראה קובץ מאמרים בעניני חשמל עמוד פח.

נראה שעמדתו של שמירת שבת כהלכתה משלבת בין שתי גישות אלו ומקבלת שהרכבים אויערבאך ופיינשטיין עקביים אחד עם השני בהגדרתם את המושג אש ובאופן ברור דוחים את הבחנתו של הרב יוסף האוסרת הדלקת אש מגוף חשמלי. זה משתלב עם הדעה הכללית המקובלת (ראה הערה 12) שהרמב"ם צודק בדעתו, שחימום מתכת עד שילהט מהווה איסור אש מן התורה. שמירת שבת אינו דוחה את פסיקתו של הכתב סופר אך נראה שמפרשת אותו באופן שהוסבר בהערה 19. באופן זה הקביעה אינה גורמת

ד. סיכום

לסיכום, ישנם חילוקי דיעות בסיסיים בין הפוסקים בהקשר להגדרתו של אש. רוב הראשונים והאחרונים כוללים בהגדרתו של המושג אש גם שריפה וגם חום ואור המופקים ממתכת לזהטת גם ללא קיום שריפה. פוסקים אחרים, ראשונים ואחרונים, מצמצמים את ההגדרה לשריפה בלבד, ומייחסים את החום והאור המופקים ללא שריפה לאיסור בישול או מכה בפטיש. על וויכוח זה תלוי ההיתר ההלכתי להצתת גפרור מכירה חשמלית כיום טוב ולהצתת גפרור מחום מרוחק המופק מלהבה כוערת אך אינה נוגעת בגפרור עצמו.

למחלוקת ואינה קשורה לוויכוח הנידון במאמר זה. גישה כזאת ג"כ מסעפת את גישתו של הכתב סופר ולא מקבלת את המשפט הבלתי החלטי של הכתב סופר הטוענת שהצתת גפרור מאפר אסורה.

